

MIKAEL STENMARK*

Evolucija, namen in Bog**

PREDMET RAZPRAVE

Zdi se, da številni biologi mislijo, da evolucijska teorija pravi, da je vesolje brez smisla. Gre za misel, da biologija nekako kaže, da življenje nima namena in usmeritev. Vesolje in njeni prebivalci pa so posledica sprememb in domnevno nič drugega.

Naj navedem nekaj primerov biologov, ki zagovarjajo tako stališče. Stephen Jay Golud pravi: »Darwin trdi, da evolucija nima nobenega namena. Posamezniki si prizadevajo povečati zastopanost svojih genov v prihodnjih generacijah in to je vse.«³ William Provine trdi: »Sodobna znanost predpostavlja, da ./.../ človek nima nekega dokončnega smisla.«⁴ Richard Dawkins trdi, da »ima vesolje, kot ga poznamo, natančno tiste lastnosti, kot bi jih pričakovali, če dejansko ni nobenega načrta, nobenega namena, nobenega dobrega in zlega, ničesar, razen slepe, neusmiljene brezbriznosti. ./.../ DNK ničesar ne ve in je nič ne briga. DNK preprosto je. In mi plešemo, kot ona piska.«⁵ Edward O. Wilson pa piše, da »nobena vrsta, vključno z našo, nima namena, ki bi presegal nujnosti, ustvarjene z genetsko zgodovino.«⁶ In nenazadnje, George Gaylord Simpson pravi, da je »človek posledica

naravnih procesov, ki nimajo namena in ki ga niso imeli v mislih.«⁷

Toda če imajo judje, kristjani in muslimani prav, ko trdijo, da je vesolje ustvaril Bog in da je Bog celo hotel ustvariti bitja po svoji podobi, potem se zdi, da imata vesolje in človeško življenje namen, pa čeprav se verniki morda ne morejo vedno strinjati, kaj točno ta namen je. Predpostavimo, da ima Keith Ward prav, ko trdi, da je središčna točka Božjega namena »stvaritev skupnosti svobodnih, čutečih bitij, ki se zavestno dajejo samih sebe in ki sami sebe usmerjajo.«⁸ Iz tega izhaja, da je po tem teističnem mnenju namen genov zgraditi telo, namen teles zgraditi možgane, namen možganov oblikovati zavest in tudi samozavedanje, s tem pa se prvič v naravni zgodovini pojavijo zavestno in kritično življenje, izkušnje smisla, ljubezni in odpuščanja in sposobnost izbiranja med dobrim in zlim – vse to je utelešeno v človeškem bitju.

Zdi se torej, da je gre na tej točki za resen spopad med znanostjo in religijo. Teolog John F. Haught trdi, da je, če imajo ti biologi prav, spor tako resen zato, ker – »čeprav lahko teologija sprejme mnoge različne znanstvene ideje – ne more shajati z idejo kozmosa, ki bi bil sam po sebi brez smisla«, saj je ta ideja izjemnega pomena za teološko in religiozno

mišljenje.⁹ In pravi, da to ne drži zgolj za največje teistične religije, ampak za večino religij na svetu. Haught piše:

To, da danes za mnoge znanstvenike evolucija jasno pomeni, da vesolje nima smisla, bi moralo skrbeti vse religije. Evolucionisti namreč ne zastavljajo vprašanja samo o krščanskem Bogu, ampak tudi o idejah dokončne resničnosti in kozmičnega smisla, kakor jih razumejo mnoge izmed drugih svetovnih religioznih tradicij. /.../ Skoraj vse religije in ne samo krščanstvo kozmos razumejo kot izraz presežnega 'reda', 'modrosti' ali 'pravičnosti' in ne kot nepovraten proces razvoja. Večina religij tudi trdi, da obstaja neko nedoumljivo 'bistvo' vesolja in da je kozmos prežet s smislom, nad katerim nimamo razumskega nadzora in kateremu se moramo na koncu ponižno predati.¹⁰

Obstajajo torej dobri razlogi, zakaj bi morali tradicionalni verniki vseh vrst resno vzeti trditve, ki jih zagovarjajo znanstveniki in še posebej evolucijski biologi. Te trditve pa so v bistvu naslednje:

(1) Evolucijska teorija predpostavlja vesolje, ki je brez smisla, to pa pomeni, da ni nobenega dokončnega smisla in da vesolje ni nastalo z razlogom.

(2) Evolucijska teorija še natančneje predpostavlja, da ne moremo najti nobenega smisla, ki bi bil v ozadju pojava človeških bitij v naravni zgodovini, to pa pomeni, da nismo tu z namenom, in še zlasti, da nas ni načrtoval Bog ali kdorkoli, ki je kakor Bog.

Na kratko, ključna trditev je, da evolucijska teorija spodkopava religiozno verovanje, da obstaja namen ali smisel obstoja vesolja in še zlasti človeškega življenja. To kaže, da vesolje in ljudje tukaj nismo z namenom. Pobljže pogledimo te trditve in ovrednotimo argumente, ki te trditve podpirajo.

EVOLUCIJA IN SMISEL V ŽIVLJENJU

Najprej naj opozorim, da se zdi, da nekatere stvari, ki jih ti biologi pišejo,

napeljujejo na še en način, kako lahko evolucijska teorija spodkopava religiozno vero. Tradicionalno religiozno razumevanje sveta vključuje idejo, da ima osrednje mesto v smislu človekovega življenja ljubezen in spoštovanje do Boga in do drugih ljudi (in kot radi nekateri dodajajo, do drugih živih bitij tudi). Toda zdi se, da prihaja to, kar piše Gould, v konflikt s takim razumevanjem smisla življenja, saj »Darwin trdi, da evolucija nima nobenega namena. Posamezniki se trudijo povečati zastopanost svojih genov v prihodnjih generacijah in to je vse.«¹¹ To pa pomeni, da, če človeško življenje že ima kakršenkoli smisel, je ta v tem, da do skrajnosti povečamo svojo navzočnost. Dawkins je glede tega zelo jassen. Prepričan je, da imata znanost in še posebej biologija veliko povedati o smislu življenja. Pravi, da »smo stroji, ki nas je zgradila DNK in katerih namen je napraviti še več kopij iste DNK. /.../ Prav to je tisto, zaradi česar smo na svetu. Smo stroji za razmnoževanje DNK, razmnoževanje DNK pa je proces, ki se sam vzdržuje. To je edini razlog za življenje kateregakoli živega predmeta.«¹² V svojih najnovejših spisih Dawkins temu pravi »edina koristna funkcija življenja« in prepričan je, da »ima vse smisel, ko enkrat sprejememo, da je preživetje DNK tisto, kar je potrebno kar najbolj opraviti.«¹³ Namen človeškega življenja je torej v tem, da smo stroji za preživetje naših genov, temu namenu pa najbolj služimo, če kar najbolj namnožimo svoje potomstvo. Toda če je smisel življenja povečati zastopanost svojih genov v prihodnjih generacijah in če je to vse, potem to pomeni, da *evolucijska teorija spodkopava religiozno vero, da lahko smisel življenja najdemo v ljubečem odnosu z Bogom in z drugimi ljudmi.*

S tem pa evolucijska teorija spodkopava dve ločeni religiozni trditvi o smislu življenja. Prva se nanaša na smisel življenja in druga na smisel v življenju. Prva trditev govori o tem, ali ima vesolje in življenje kakršenkoli presežni namen ali dokončen smisel. Druga trditev pa govori o tem, okrog katerih vrednot in stvari bi morali oblikovati svoje življenje, da

bi mu dali smisel. Trdimo lahko – in zdi se, da Dawkins dela prav to – da imamo lahko smisel v življenju, ne da bi imeli smisel življenja. Čeprav naša življenja ne morejo imeti nobene-ga dokončnega smisla, pa imajo vseeno lahko smisel, toda to je protireligiozen smisel, saj je omejen na dejavnost povečanja zastopanosti svojih genov v prihodnjih generacijah.

In kaj lahko rečemo o teh trditvah? Drugi način, kako lahko rečemo, da evolucijska teorija spodkopava religiozno vero, je videti očitno napačen. Obstajajo namreč človeške dejavnosti in prepričanja, ki ne podpirajo in nemara celo ovirajo preživetje in razplod posameznikov in njihovih genov. Najočitnejši primer je ta, da v nasprotju z večino vrst, za katere drži, da ima vsak organizem toliko potomcev, kot jih lahko ima, za našo vrsto to ne drži. V sodobnih zahodnih družbah imajo starši manj otrok, kot bi jih lahko uspešno vzgojili glede na svoj ekonomski položaj. V tem primeru pa najodločilnejši dejavnik v človeškem razmnoževanju ni povečanje navzočnosti in razlaga za padec rodnosti na zahodu ni genetske, ampak kulturne narave. Najrazumnejša razlaga je namreč ta, da zaradi znanstvenih odkritij lahko s pomočjo kontracepcije izbiramo število otrok, ki bi jih radi imeli. Zato ne more držati, da v našem spolnem življenju geni določajo, da moramo imeti kar največ potomstva.¹⁴ Torej ni nobene-ga razloga, da bi verjeli, da smo na kakršenko-li pomemben način stroji za preživetje svojih genov.

To pa se nanaša tudi na človekovo iskanje smisla. Imamo svobodo, da lahko svojemu življenju damo s smisel s tem, da ga oblikujemo okrog drugih vrednot, kot pa je zgolj povečanje navzočnosti, kakor je to, da cenimo lepoto in glasbo, prijateljstvo in moralne vrline, ter druge zanimive stvari, kot so nogomet, jadranje, znanost, skrb za uboge in potovanja. Če dopustimo, da naše dejavnosti oblikujejo vrednote in stvari, kot so te, s tem razvijemo razlog in namen, ki je dovolj velik, da da našemu življenju smisel. In seveda, med temi vrednotami in

zanimanji ima lahko osrednje mesto tudi odnos z Bogom. Obstajajo torej dobri razlogi za prepričanje, da bi bilo narobe, če bi trdili, da evolucijska teorija spodkopava religiozno verovanje, da lahko smisel življenja najdemo v ljubečem odnosu z Bogom in drugimi človeškimi bitji.

EVOLUCIJA IN DOKONČNI SMISEL

Toda če ni Boga, so možnosti, da obstaja do-končni smisel ali smisel življenja, vseeno precej majhne. Je mar za presežni smisel evolucijska teorija pokazala, da ni nobenega razloga, da bi nanj upali? In še zlasti, mar lahko znanost, kakršna je biologija, resnično dokaže, da za dobro poučene ljudi ni več razumno verovati, da je Bog ustvaril vesolje zato, da bi udeležil nabor vrednot ali stanj, ki so vredna truda, vključno s pojavom kompleksne, samozavedajoče se oblike življenja, kot je *Homo sapiens*?

Ni preprosto določiti, kaj točen je tisti argument, na katerega se ti biologi naslanjajo, ko hočejo opravičiti svojo trditev, da evolucijska teorija spodkopava religiozno verovanje, da ima obstoj vesolja in še posebej človeško življenje namen ali smisel. Pogostejše je namreč naveden zaključek kot pa predpostavke, ki ta zaključek utemeljujejo. Toda zdi se, da ima vse skupaj nekaj opraviti z dejstvom, ki so ga odkrili evolucijski biologi, da je za razvoj življenja osrednjega pomena naključje ali slučaj. Dawkins namreč piše, da »naravna selekcija, ta slep, nezaveden, samodejen proces, ki ga je odkril Darwin in ki ga sedaj poznamo, razlaga za obstoj in dozdevno namensko naravnost vsega življenja, vendar v mislih nima nobenega namena.«¹⁵ Toda teistom seveda ni potrebno verovati, da ima naravna selekcija v mislih kakršenkoli smisel, preprosto zato, ker naravna selekcija ni živ dejavnik, kolikor pa vemo, imajo lahko namen v mislih samo živi dejavniki. Kar pa morajo verovati, je to, da je imel Bog v mislih namen, ko je naravno selekcijo uporabil kot sredstvo za stvarjenje človeških bitij, in da zato

obstajamo z namenom. Vprašanje je torej, ali znanost spodkopava takšno religiozno verovanje. Če pa bi hoteli trditi, da je to tako, potem se zdi, da bi morali pokazati, da sta naravna selekcija in Bog, ki nas je z namenom priklical v bivanje, nasprotujoči si ideji.

Lahko bi se izkazalo, da je to, kar piše Gould, dobro izhodišče za tak argument, saj trdi, da je evolucijska biologija pokazala, da »smo naključen rezultat nenačrtovanega procesa /.../ minljiv rezultat skupka neverjetnih dogodkov, ne pa predvidljiv izdelek kakršnegakoli določenega procesa.«¹⁶ Rečemo torej lahko, da evolucijski biologi v organskem materialu, ki ga preučujejo, ne morejo najti nobenih namigov, ki bi kazali na to, da je razvoj življenja, ki ima zavest, verjeten. Na genetski ravni je namreč vse, kar najdejo, zgolj naključje genetskih sprememb (kot so mutacije), ki niso povezane s potrebami organizmov. Naravna selekcija operira pa s temi naključnimi dogodki, toda ta selekcija je usmerjena v preživetje in ne v vedno večjo biološko kompleksnost, ki je potrebna za razvoj človeškega življenja. Torej je naključni dogodek tisti, ki je evolucijo pripeljal od preprostih do zapletenih življenjskih oblik, saj tak razvoj ni verjeten, če upoštevamo, da so v evolucijskem procesu na delu biološki mehanizmi, ki jih poznamo, oziroma, če upoštevamo te mehanizme, ni verjeten vsaj razvoj življenjske oblike, ki se zaveda same sebe. Iz tega sledi, da so vsi biološki procesi, ki so se zgodili v evolucijski zgodovini, vključno s pojavom *Homo sapiens*a, naključni glede na to, kaj lahko evolucijska teorija predvidi ali razloži za nazaj. Posledično je evolucijska teorija pokazala, da so človeška bitja zgolj naključje. Nobenega načrta torej ni bilo, nobenega predvidevanja, nobenega razuma ali vizije, ki bi bil vključen v njihov nastanek. Zato tudi ni nobenega dokončnega smisla in ljudje nismo tu z nobenim posebnim namenom. Nobenega Božjega namena ne moremo odkriti v ozadju pojava življenja in še zlasti v ozadju življenja, ki se zaveda samega sebe.

OCENA ARGUMENTA, DA KOZMOS NIMA NAMENA

Kaj lahko rečemo o tem argumentu? Za začetek to, da se zdi, da v vesolju ni vse zares naključno, saj stvari, ki obstajajo, spoštujejo neke splošne zakone. Gotovo ni vse kaotično v smislu, da bi se v lahko naravni zgodovini zgodilo karkoli. Če bi bilo tako, bi namreč ne mogli pričakovati, da je mogoče naravne zakone opisati z znanostjo, saj bi se ves čas spreminjali ali pa bi preprosto prenehali obstajati. Da pa temu ni tako, religioznih ljudi, ki verujejo, da je Bog načrtoval stvarjenje sveta, seveda sploh ne preseneča.

Poleg tega pa so znanstveniki dognali, da bi celo najneznatnejša sprememba v začetnih pogojih vesolja povzročila, da se nikjer ne bi moglo razviti življenje. Da se je namreč življenje sploh lahko pojavilo, so morali biti hitrost širjenja vesolja, sila težnosti, šibka in močna jedrska sila ter številni drugi fizikalni pogoji znotraj zelo ozkega razpona. In če temu ne bi bilo tako, vesolje ne bi nikoli proizvedlo vodikovih atomov, supernov, ogljika, vode in drugih elementov, ki so bistveni za življenje. Zdi se torej, da je vesolje natančno uglaseno na to, da lahko podpira razumno življenje.¹⁷

Torej, tudi če imajo biologi prav, da je naravna selekcija naključni proces v smislu, da evolucijska teorija ne more napovedati ali za nazaj razložiti njenega izida, se stvari, ko enkrat vključimo fiziko in kozmologijo, začnejo spreminjati. Spoznamo namreč, da fizikalne konstante in začetni pogoji vesolja zelo natančno ustrezajo evoluciji živih bitij. In nič več ni presenetljivo, da je evolucija dosegla življenje, ki se zaveda samega sebe.

Ne trdim, da so morala mnenja evolucijskih biologov na eni strani ter fizikov in kozmologov na drugi priti med seboj v navzkrižje. Razlog za to je, da se biologi običajno osredotočajo na evolucijo točno določenega zaporedja živali – lahko bi se razvile tudi na številne precej drugačne načine, kot pa so dejansko se – in na vrste življenjskih

oblik in funkcij, ki dejansko delujejo. Holmes Rolston namreč piše:

Če predpostavljamo bolj ali manj isto okolje, omejeno na Zemljo, in če bi se evlucijska zgodovina še enkrat povsem na novo zgodila, bi bile stvari drugačne. Še vedno bi se najbrž spet pojavili organizmi, ki bi se razmnoževali, genotipi in fenotipi, naravna selekcija med različicami, večcelični organizmi s specializiranimi celicami, membranami in organi; verjetno bi bile še vedno rastline in živali: fotosinteza ali kakšen podoben način srkanja sončne energije pri prvotnih proizvajalcih, kot so rastline, in sekundarni porabniki z vidom in drugimi občutji, kot so vonj in sluh; gibanje s plavutmi, udi in krili, kot

pri živalih. Bili bi plenilci in plen, zajedavci in gostitelji, avtotrofi in heterotrofi, ekosistemi; konvergenca in divergenca. Pojavilo bi se sodelovanje in združevanje. Življenje bi verjetno izhajalo iz morja in se razširilo na kopno in nebo. Pa predvajajmo posnetek zgodovine še enkrat; prvič, ko bi to storili, bi takoj opazili razlike. Leigh Van Valen nadaljuje: 'Predvajajmo posnetek še nekajkrat. Videli bomo podobne melodične prvine, ki se bodo vsakokrat pojavile, in celotna struktura bo nemara precej podobna. /.../ Ko pogledamo širše, se vloga naključja zmanjša. Poglejmo na posnetek kot na celoto. Na nek, način spominja na simfonijo, čeprav je njena instrumentacija notranja in je v veliki meri ustvarjena z

*medsebojnim vplivanjem in mnogovrstnim prepletanjem melodij.*¹⁸

Najbrž torej drži, da razvoj *Homo sapiensa* ni verjeten, če upoštevamo znanstvene teorije, ki jih imamo, razvoj neke vrste razumnega življenja pa je. Če posnetek spet in spet predvajamo, je namreč verjetno, da se bo ponovno pojavilo nekaj takega, *kakor smo mi*.

Do sedaj smo govorili o tem, kar se zdi prva predpostavka argumenta, da kozmos nima namena, namreč, o trditvi, da smo naključni rezultat nenačrtovanega procesa, da smo minljiv rezultat nenavadnega skupka neverjetnih dogodkov, ne pa predvidljiv proizvod določene-ga procesa. Videli smo, da je precej verjetno, da drži nasprotni zaključek, da smo mi (ali nekaj nam podobnega) predvidljiv proizvod evolucije v skladu s fizikalnimi konstantami in začetnimi pogoji vesolja. To pa pomeni, da se, če prvo predpostavko argumenta opredelimo kot:

(1) Vse posamezne vrste, ki so nastale s pomočjo procesa evolucije, so naključne (to pomeni, da so malo verjetne) glede na to, kaj evolucijska teorija (in širše znanost) lahko napove ali razloži za nazaj;

zdi, da je (1) znanstvena predpostavka, pa čeprav jo je mogoče na znanstven način postaviti pod vprašaj. Zaključek, ki ga zagovorniki tega argumenta hočejo potrditi, pa je:

(2) Obstoje človeških bitij torej nima dokončnega smisla, zlasti pa njihov obstoj ni posledica Božjega namena ali načrta.

Oziroma drugače:

(2') Obstoje človeških bitij je posledica čistega naključja in ničesar več.

Toda (1) sama po sebi ni dovolj, da bi utemeljila (2) ali (2'). Potrebne so še druge predpostavke. Da bi dosegli (2'), bi morali, na primer, dodati:

(3) Edine stvari, o katerih lahko karkoli vemo, so tiste, ki jih lahko odkrije znanost.

Argument bi se tako glasil, da, če so edine stvari, o katerih lahko karkoli vemo, tiste, ki jih lahko odkrije znanost, in znanost lahko odkrije samo naključne dogodke, potem je obstoje človeških bitij rezultat čistega naključja in nič več.

Toda predpostavka (3) se zdi neznanstvena trditev in iz tega sledi, da imamo dober razlog za prepričanje, da ne moremo vedeti, ali je ta trditev resnična. Težava je namreč v tem, da se zdi scientistično prepričanje, da lahko vemo samo to, kar nam lahko pove znanost, nekaj, česar nam znanost ne more povedati. Kako bi namreč lahko izvedli znanstveni poskus, ki bi dokazal resničnost predpostavke (3)? Katere metode, na primer, v biologiji ali fiziki so primerne za to nalogo? No, najbrž ne ravno tiste metode, ki so znanstvenikom omogočile odkritje in razlago elektronov, protonov, genov, mehanizmov preživetja in naravne selekcije. Poleg tega pa je vsebina te trditve premajhna, preveč oddaljena in predaleč v preteklosti, da bi znanost lahko določila njegovo resničnost (ali verjetnost). Gotovo je, da tovrstna prepričanja niso stvar znanstvenega proučevanja. Ne moremo potrditi predpostavke (3) zgolj z naslanjanjem na znanost. Predpostavka (3) je namreč bolj stališče v teoriji znanosti in je zato stvar filozofije in ne znanosti. Toda če je to stvar filozofije, potem ne moremo vedeti, ali je resnična, saj bi na ta način dosegli neznanstveno spoznanje. Torej ta trditev spodkopava samo sebe. V vsakem primeru pa je to, kar imamo pred seboj, argument proti tradicionalni religiji, ki že predpostavlja resnico znanstvenega naturalizma in s tem odpravlja vprašanje.

Edini drug način, kolikor je meni znano, s katerim biologi spodkopavajo religiozno vero v dokončni smisel vesolja in človekovega obstoja, je ta, da predpostavki (1) dodajo predpostavko *o pogojih, ki jim je potrebno zadostiti, da nekaj lahko obstaja z razlogom ali da lahko obstaja nekaj, kar je nameraval ali načrtoval neki živ povzročitelj*. Spomnimo se, da religiozna vera pravi, da nas je Bog načrtoval, da bi bili tu, in da ima v tem smislu naš obstoj smisel ali namen. Nismo torej zgolj naključje, saj je Bog načrtoval naše stvarjenje in nas tudi ustvaril, kot smo ugotovili, ne z neposrednim dejanjem stvarjenja, ampak s procesom evolucije. Vseeno pa se zdi, kakor da zaradi

tega, ker obstaja načrt, namen, predvidevanje in načrtovanje vključeno v nastajanje, objekt ni rezultat čistega naključja, ampak obstaja določena verjetnost za njegov obstoj.

V vrtu, ki ga imava skupaj z ženo, so številne rože in nekatere izmed teh sva načrtovala. Zato obstaja razlog, da so te rože tam. Lahko bi rekli, da številne rdeče vrtnice rastejo z namenom, ker sva jih z ženo posejala in načrtovala. Toda če bi se med sprehodom po mojem vrtu spotaknil ob kamen in bi nekaj semen, ki bi bila slučajno na mojem rokavu, padlo na cvetlično gredo, v ozadju obstoja teh rdečih vrtnic ne bi bilo namena. Načrtovanje torej ni dovolj za nameren izid dejanja. To lahko pokažemo z naslednjim primerom. Predpostavimo, da sem nameraval posejati rdeče vrtnice in da sem vzel iz vreče nekaj zemlje za rože ter jo posul po gredi. Po nesreči pa je bilo v vreči tudi nekaj semen rdeče vrtnice in tako je čez nekaj časa začelo tam, kjer sem načrtoval, rasti nekaj rdečih vrtnic. To je, seveda, zelo hipotetičen primer. Toda v tem primeru ne bi mogli reči, da so bile vrtnice tam zasajene namerno, ampak da je njihova navzočnost zgolj slučajna. Torej se zdi, da je potreben namen in določena verjetnost, da se bo nameravani dogodek zgodil, zato da bi dosegli nameravan izid dejanja.

In če bi branitelji argumenta, da kozmos nima namena, ta opažanja o človeškem povzročitelju prenesli na Boga, se zdi, da so dobili popoln argument. Glasil bi se nekako takole:

(4) Bog je načrtoval obstoj *Homo sapiensa* samo v tem primeru, če je obstoj te vrste hotel Bog in je verjetno, da se bo ta zaradi tega razloga pojavila.

(5) Toda vse posamezne vrste, ki nastanejo s pomočjo procesa evolucije, so naključne (to pomeni, da so malo verjetne) glede na to, kaj evolucijska teorija (ali širše znanosti) lahko napove ali razloži za nazaj.

(6) Torej obstoj človeških bitij nima dokončnega smisla; še zlasti pa njihov obstoj ni posledica Božjega namena, odločitve ali načrtov.

DVE DODATNI TEŽAVI Z ARGUMENTOM

Ta argument pa ima, poleg težave, ki smo jo že obdelali in se nanaša na predpostavko (5), vsaj še dve težavi. Prva je, da predpostavka (4) ni znanstvena predpostavka, ampak bolj neznanstvena ali filozofska, in jo je zato potrebno podpreti s filozofskimi argumenti. To sicer ni nujno slab argument. Osebnostno mislim, da je zanimiv, vendar vseeno – in to je v tem primeru pomembno – ni znanstven. Iz tega sledi, da ne drži, da znanost (ali evolucijska biologija) *per se* spodkopava religiozno verovanje, da obstaja namen ali smisel obstoja vesolja in še zlasti človeškega življenja. Znanost namreč ne more dokazati, da vesolje ali ljudje nismo tu z razlogom. Drži pa, da lahko znanstvene teorije, kot je evolucijska teorija, v kombinaciji z neznanstvenimi ali filozofskimi trditvami spodkopljejo takšno religiozno verovanje. Vendar pa je pomembno, da do tiste mere, do katere menimo, da je to možno, spodkopavamo tudi verjetnost scientistične ideje, da je edina vrsta spoznanja, ki ga lahko dosežemo, znanstveno spoznanje. To namreč drži, ker take neznanstvene predpostavke seveda niso stvar znanstvenega spoznanja. Da bi namreč imele moč, bi jih morali imeti za resnične, to je, nekdo (oz. najbolje mnogi) bi morali vedeti, da so resnične, ali pa bi moralo biti vsaj razumsko upravičeno verjeti, da so resnične. Če pa te neznanstvene trditve jemljemo resno, s tem obenem postavljamo pod vprašaj resnico predpostavke (3).

Druga težava pa zadeva predpostavko (5). Če namreč hočemo napraviti zaključek, da naš obstoj nima dokončnega ali Božjega namena, in še posebej, da nas ni načrtoval tak Bog, v kakršnega verujejo teisti, potem to, kar nam govori predpostavka (5), nima posebnega pomena. Za nas ni pomembno, strogo vzeto, kar je verjetno po znanstvenih podatkih ali teorijah, ki jih imamo, ampak kar je po Božjem védenju verjetno o izidu evolucijskega procesa, ki ga znanost proučuje, če so določeni začetni pogoji dani ob nastanku vesolja. Teisti se namreč strinjajo, da razumske sposobnosti

takega bitja daleč presegajo naše. Ne strinjajo se sicer, ali Božje védenje vključuje zgolj to, kar se je že zgodilo in kar se dogaja *zdaj*, ampak tudi vse to, kar se *bo* zgodilo. Nekateri teisti celo mislijo, da ima Bog 'srednje vedenje', t.j. Da Bog ve tudi to, kar bi se zgodilo v vsaki možni situaciji ali možnem svetu. Toda tudi če je Božje védenje omejeno na vse, kar je ali kar je bilo in na to, kar deterministično iz tega sledi, se zdi, da je Božja sposobnost z veliko natančnostjo predvideti izid bodočih naravnih stvari in dogodkov neizmerna. Torej ne moremo takoj zaključiti, da je to, kar je verjetno glede na tako Božje védenje, enako kot to, kar je verjetno glede na znanstveno vedenje, ki ga imamo slučajno mi.

Če je torej Bog načrtoval naše stvarjenje in če je verjetno, da smo dejansko nastali, potem lahko glede na to, kar Bog lahko ve o prihodnosti razvoja stvarstva, zaključimo, da smo tu z razlogom in da ima v tem smislu naš obstoj namen. Če bi namreč hoteli nasprotni zaključek, bi najbrž potrebovali kaj več kot pa le to, da bi utemeljili svoje ocene na verjetnih izidih trenutnih znanstvenih teorij. V vsakem primeru pa sledi, da bi nas uspešna obramba predpostavke (5) privedla daleč stran od področja znanosti v metafiziko in teologijo. Vsakršno sklepanje na temelju evolucijske biologije, da vesolje ali človekov obstoj nima namena, moramo torej opredeliti za neznanstveno.¹⁹

Prevedel: Leon Jagodic

* Mikael Stenmark (1962) je dekan Teološke fakultete in profesor filozofije religije na univerzi v Uppsali na Švedskem. Deluje na področju filozofije religije, filozofije znanosti in okoljske etike, ukvarja pa se tudi z vprašanji znanosti in religije. Stenmark je avtor knjige *Razumskost v znanosti, religiji in vsakdanjem življenju* [Rationality in Science, Religion and Everyday Life], za katero je prejel nagrado fundacije Johna Templetona za izjemno knjigo s področja teologije in naravoslovnih znanosti leta 1996..

** Mikael Stenmark. »Evolution, Purpose and God.« *Ars Disputandi* 1 (2001). URL=<http://www.ArsDisputandi.org>.

1. Stephen Jay Gould. *Ever Since Darwin*. London 1977. 12.
2. William Provine. »Evolution and the Foundation of Ethics.« *MBL Science* 3 (1988). 28.
3. Richard Dawkins. *River Out of Eden*. New York 1995. 133.
4. Edward O. Wilson. *On Human Nature*. Cambridge 1978. 2.
5. George Gaylord Simpson. *The Meaning of Evolution*. New Heaven 1967. 345.
6. Keith Ward. *God, Change and Necessity*. Oxford 1996. 191.
7. John F. Haught. *God After Darwin*. Boulder 2000. 26.
8. Haught. *God After Darwin*. 9.
9. Gould. *Ever Since Darwin*. 12.
10. Dawkins. Navedeno po Michael W. Poole. »A Critique of Aspects of the Philosophy and Theology of Richard Dawkins.« *Science and Christian Belief* 6 (1994). 58.
11. Dawkins. *River Out of Eden*. 106
12. V 4. poglavju v *Scientism: Science, Ethics and Religion* navajam številne druge primere in razloge, zakaj moramo zavrniti idejo, da smo stroji za preživetje naših genov.
13. Richard Dawkins. *The Blind Watchmaker*. New York 1986. 5.
14. Stephen Jay Gould. »Extemporaneous Comments on Evolutionary Hope and Realities.« *Darwin's Legacy: Nobel Conference XVII*. Charles L. Hamrum, ur. San Francisco 1983. 101-102.
15. Gl., npr., Richard Swinburne. *Is There a God?* Oxford 1996 in Ward. *God, Change and Necessity*, ki predstavljajo argumente v tej smeri.
16. Holmes Rolston III. *Genes, Genesis and God*. Cambridge 1999. 20.
17. Pri pisanju tega članka se za finančno podporo zahvaljujem fundaciji Axla in Margaret Ax:son Johnson.